

Историја уметности

(први део)

Уметност праисторије

Праисторијски човек је живео у пећинама и бавио се ловом и риболовом. У време палеолита (старијег каменог доба) настали су први цртежи и слике на зидовима пећина у којима су боравили људи. Приказивали су сцене из лова, ликове људи и различите животиње. Сликали су земљаним бојама, користећи прсте и четке израђене од животињске длаке или су дували боју кроз шупљу кост. У периоду неолита (млађег каменог доба) појављују се први градитељски подухвати, први споменици архитектуре - **мегалити** (пример Стоунхенџ у Енглеској). Најпознатија налазишта праисторије на подручју Србије су Лепенски Вир (познат по скулптурама рибликог изгледа), Старчево и Винча.

Уметност првих цивилизација - Месопотамија и Египат

Културу Месопотамије развијали су у различитим периодима народи који су њоме владали- Сумери, Акађани, Вавилонци, Асирци. Градили су вишеспратне храмове – **зигурате**. Основни грађевински материјал је била опека. Скулптура је најчешће прављена од бронзе. Украшавана је уметањем разног материјала и драгог камења. На улазу у Вавилон, једног од најмоћнијих градова, налазила се **капија богиње Иштар** обложена бојеном опеком и украшена мотивима животиња (лавова, змајева, бикова...).

У египатској уметности подизане су велике грађевине: пирамиде и храмови посвећени египатским божанствима. Пирамиде су биле велике гробнице фараона испуњене драгоценостима. Према веровањима Египћана, у њима су фараони живели нови живот после смрти. Најпознатије су Зосерова, Кеопсова, Кефренова и Микеринова пирамида.

Егејска уметност

Развијала се на обалама Мале Азије и Грчке, као и на Егејским острвима. Чине је три периода: кикладски, критски и микенски. **Критска уметност** развијала се на острву Криту где су се подизали градови-палате. Најпознатија је **палата у Кнососу**. Била је отворена ка мору и није имала зидине. Критска уметност је инспирисана мотивима из природе, морским пејзажима и воденим светом.

Микенска уметност показује ратнички дух њеног народа. Развијала се на Пелопонезу у Грчкој, у граду Микени. Микенци су подизали градове-државе, опасане великим каменим зидовима, које су познате као киклопске зидине по џиновима из античких легенди. Из овог периода чувена је **Лавља капија у Микени**. У гробницама облика кошнице владари су сахрањивани с драгоценостима, као у старом Египту.

Уметност античке Грчке

Грчка цивилизација је била веома напредна, а у 5. веку п.н.е. доживљава свој врхунац. Њена достигнућа у спорту, култури и науци представљају основу европске цивилизације коју данас познајемо. Уметност Грчке се дели на три периода: архајски, класични и хеленистички. У архитектури се граде храмови посвећени грчким боговима. На атинском **Акропољу**, брежуљку изнад града Атине подигнути су најпознатији храмови. Међу њима посебно се истиче **храм Партедон**, храм посвећен богињи Атине. Позната су три стила у грчкој архитектури: **дорски, јонски и коринтски стил**. У архајском периоду приказују се мушке фигуре - **куриси** и женске фигуре - **коре**. Представљене

су у мирном ставу. Најпознатији грчки вајари класичног доба 5. и 4. века п. н. е. су: **Мирон, Фидија, Поликлет, Скопас и Лизип**. У овом периоду појављује се приказ покрета и лепота људске фигуре. Представљали су људску фигуру у ставу који се назива **контрапост** (тежиште тела је на једној нози). Фигуре су клесане у камену или су рађене у бронзи. У хеленистичком периоду приказују се и групе фигура са израженим емоцијама и покретима.

Етрурска уметност

Етрурска уметност се развијала истовремено са архајским периодом у Грчкој. Етрурци су се на Апенинско полуострво доселили из Мале Азије. Зидали су храмове, утврђене зидине с монументалним капијама, канале, мостове и друго. Њихов систем грађења су касније прихватили и Римљани. У архитектури су користили **сводове** – таванице полукружног облика, као и полукружне **лукове** изнад пролаза и прозора. Етрурци су веровали у загробни живот, да човек наставља живот на месту где је покопан. Правили су подземне гробнице чија је унутрашњост била опремљена као дом за живот. На ковчегу - **саркофагу** представља се скулптура покојника у пуној величини. На зидним сликама у гробницама најчешће су приказивани плесачи и свирачи, јахачи, лов и риболов, пејзажи, атлетске игре и надметања.

Римска уметност

Од Етураца и старих Грка Римљани су преузели и унапредили многе вештине, посебно у архитектури. Градили су путеве, **форуме, храмове, амфитеатре, аквадукте**, мостове, стамбене куће и друго. Римски форум је био централни трг у Риму, ту су се налазиле важне државне грађевине, храмови, статуе славних Римљана, као и **славолуци**- лукови подигнути у славу важних личности тог времена. Амфитеатри су биле грађевине у којима су се одржавале борбе гладијатора и друга надметања. Најпознатији амфитеатар је **Колосеум**, који је могао да прими око 50.000 гледалаца. Најпознатији пример храма је **Пантеон** у Риму. Рељефима су украшавани храмови и славолуци, на којима су испричане приче о важним догађајима из историје Рима. Вајарство је било инспирисано грчким скулптурама. Оно што је новина у скулптури јесу скулптуре људи- **бисте**, којима су уметници поушавали да реално прикажу њихове ликове. Рађене су бројне бисте владара, војсковођа, ратника, политичара, филозофа, као и истакнутих грађана. **Куће за становање** су биле украшене сликама и скулптурама. Најбоље сачувани примерци су куће у **Помпеји**. Зидне слике су рађене техникама као што су ал-фреско- техника на свежем малтеру и мозаик. Теме које су приказивали су биле везане за свакодневни живот Римљана, пејзажи, мртва природа, **портрети** и слично.

Пошто су Римљани били велики освајачи, остаци римске културе су пронађени и у градовима широм Србије. Напознатији локалитети су: **Виминацијум**(близу Пожаревца), **Сингидунум**(данашњи Београд), **Наисус**(данашњи Ниш), **Гамзиград**(близу Зајечара), **Трајанова табла** на Дунаву код Ђердапа.

Ранохришћанска уметност

Ранохришћанска уметност је била надахнута вером. Први хришћани су се окупљали ради молитве у римским подземним тунелима- **катакомбама**, где су и сахрањивали своје ближње. Катакомбе су биле осликане једноставним симболима везаним за хришћанство(риба, корпа са хлебом, **пастир**). После 313. године када је цар Константин дозволио хришћанима да слободно проповедају своју веру, граде се хришћанска светилишта- базилике. Скулптуру ранохришћанске базилике чине рељефи на саркофазима.

Византијска уметност

Византијска уметност води порекло из престонице Византијског царства Цариграда, који је основао цар Константин у 4. веку. Посвом значају и лепоти истичу се цркве **Сан Витале у Равени** и црква Св. Софије у **Цариграду**. Унутрашњост цркве Сан Витале у Равени осликана је мозаицима. У Србији, познати споменик византијске културе је **Царичин град**, који је византијски цар Јустинијан подигао у 6. веку.

Исламска уметност

Исламска уметност се развијала са ширењем ислама. У архитектури су значајна три типа верских грађевина: **џамије**(религиозне грађевине), **медресе**(верске школе) и **маузолеји**(гробнице владара или светаца). Централно место у исламској уметности има књига божијих закона- **Куран**.

Српска средњовековна уметност

У српској средњовековној архитектури грађени су манастирски комплекси опасани зидинама, са трpezаријом, библиотеком, **конацима** и црквом. Прве монументалне грађевине везане су за Рашку и време великог жупана Стефана Немање- друга половина 12. века. Грађевине су од камена, зидови су осликавани фреско техником са фигурама великих димензија на једнобојној плавој или златној подлози. Посебно се издвајају фреске у Милешеви (Мироносице на Христовом гробу, детаљ Бели анђео). Најзначајније цркве и манастири рашког стила су Студеница, Ђурђеви ступови, Жича, Милешева, Пећка патријаршија, Сопоћани, Дечани и друге. Крајем 13. и током 14. века цркве имају једну или пет купола, фасада је живописна од опеке, малтера и камена. Посебно се издваја *фреска Рођења Богородице* у Богородичиној цркви у Студеници. Најзначајније цркве и манастири из овог периода су Хиландар, Грачаница, Богородица Љевишка и друге. Од икона насталих у 13. и 14. веку издваја се *икона Богородице Тројеручице* и *икона Богородице Одигитрије*, једине која је рађена у мозаику. **Иконе** су слике на дрвеној основи на којима су приказани светитељи. Архитектуру 14. и 15. века одликују грађевине степенасте форме са фасадама од камена и опеке и округлим прозорима који се зову **розете**. За овај период карактеристичан је **преплет** као мотив, а на фасадама је чест украс у виду **шаховских поља**. Најзначајније цркве и манастири из овог периода су Раваница, Лазарица, Каленић, Манасија и друге. У сликарству се појављују религиозне теме, портрети владара, ратника и племића, али и елементи свакодневног живота, видљиви у детаљима, приказу одеће и амбијенту.

Ренесанса

Ренесанса је раздобље културног, друштвеног и научног препорода које је трајало од 14. до 16. века. Ренесанса поново оживљава античку уметност (уметност старих Грка и Римљана). Појавила се у Италији, а потом се проширила на друге европске земље, као што су Немачка, Холандија и Француска. Дели се на рану и високу ренесансу. Рана ренесанса настаје у италијанском граду Фиренци. Поново се гради по узору на античке грађевине. Познати сликар овог периода је **Ботичели** (*Рођење Венере*) и вајар **Донатело** (*Гатамелата*). Висока ренесанса је период који доводи до развоја науке и појаве нових научних дисциплина. Познати сликари овог периода су **Леонардо** (*Мона Лиза, Тајна вечера*), **Микеланђело** (*Давид, Пијета*), **Рафаело** (*Атинска школа*), **Тицијан**.

У земљама северне Европе ренесанса се развијала под утицајем италијанске ренесансе. Најпознатији сликари су **Дирер**, **Бош**, **Бројгел**, **Ханс Холбајн**. Поред религиозних сцена приказивали су сцене из свакодневног живота, портрете и маштовите приказе. Дирер је био и познати графичар.